

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄԱՆԱՅ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻԹԻԻ 6

1 Յուլիս 1896

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պապը Ալի Ճառտեհի Թիւ 20

1896

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Սիպերիացի մանկամարդ Յրիորդը — Յ. Վ. Միսիսեն
- 2 Վարդապետություն ժ. Առաքելյոց — Ս. Վ. Ն
- 3 ՅԵՐԿԵՐԻԿՆԱԿ ՄԻԽՐԱՐԱՅ
- 4 Մրնոյրտաբանական.
- 5 Ակնարկ մը Ս. Իգնատիոսի քրոջ վրայ.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Եօրնեւորդ Տարի

ԹԻԻ 6

1 Յուլիս 1896

ԲՍԱՎԻԷ ՏԸ ՄԷՍԹԸԸ ԿՈՄՍԻ

ՍԻՊԵՐԻԱՑԻ

Մանկավարդ Օրիորդը

ԿԱՄ

ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ

(Շարունակութիւն տես անցեալ քիւն, եւ վերջ)

Բրաւքովի քիչ յետոյ թողուց հեռացաւ իւր նախնի վա-
նատունէն՝ իրեն հետ տանելով բոլոր հասարակութեան ու նոյն
իսկ քաղքին ամէն զինքը ճանչցող անձանց անկեղծիկ ցաւոց
զգացմունքն, իւր առաջին երկու ամիսներն անցուց 'ի Նովկո-
րոտ փայտաշէն տնակ մը շինել տալով, որ երկու խցիկ պիտի
ունենար՝ մին իրեն եւ միւսն իւր բարեկամուհւոյն համար. ու-
րովհետեւ հոն հասած միջոցին՝ պարապ սենեակ չկար իրենց
համար. շատ գոհ եղաւ իւր նորակառոյց բնակարանէն, իւր
ընկերակիցք, որոնք արդէն անձամբ կը ճանչնային զինքն, ա-
նոր իրենց վանատունն մտնելն իբր առանձին երկնից շնորհք
մը նկատեցին, եւ փութացին իր անձին նկատմամբ 'ի գործ
դնելու այն կարի ղգուարին պարտոյքն որք չէին պատշաճիր

իւր առողջութեանը՝ 'ի շնորհս այս խնամատար հոգածութեանց ու վայելած հանդարտութեան՝ իւր կեանքը երկարաձգեցաւ մինչեւ ցամա 1809:

Արդէն շատոնցուրնէ 'ի վեր բժիշկներն յոյսերնին կտրած էին զինքն ազատելէ. թէպէտ ինքն ալ իւր կենաց բոլորապատու զոհն ըրած էր Աստուծոյ, սակայն չէր կարծեր թէ իւր վախճանը տակաւին մօտալուտ ըլլար: Անշուշտ նախախնամութեան մէկ բարիքն է որ սոյն անազորոյն հիւանդութեան տենն՝ որուն զեղ դարման չկայ աշխարհքիս վրայ՝ կեանքն իբր թէ կ'ոգեւորի եւ վաղանցուկ յոյս մը կուտայ մարդակերպ էակին. զոր իսկոյն պիտի թողու լքանէ. որպէս թէ իրմէն ծածուկ պահել ուղէր այն սոսկալի ժամուն մերձակայութիւնը, զոր ո՛չ ոք պէտք չէ դիտնայ:

Բրասքովի իւր մահուան նախընթաց օրը քիչ մը ժամանակ պտրտեցաւ վայրագութիւն ճեմելեաց մէջ՝ սովորականէն նուազ յոգնութիւն զգալով. տաքուկ մուշտակի մը մէջ փաթթուած՝ գնաց վանքին դուռը նստաւ: Չմեռուան արեւը կարծես կենդանութիւն կուտար իրեն. փալիլուն ձիւնին տեսքը՝ իւր միտքը բերաւ զՍիւպերիա ու անցած գնացած ժամանակներն: Ուղեւորած բալխիւր մը նոյն միջոցին իր առջեւէն անցնելով՝ հեռացաւ աներեւոյթ եղաւ իսկոյն. յուսարից ակնկալութեամբ իւր սիրտը վերստին բարբախելու սկսաւ. «առջեւնուս գարնան» րօտա իր բարեկամ ուհոյն՝ եթէ աղէկնամ այցելելու պիտի երթամ իմ ծնողքս 'ի Վլատիմիր. զուն ալ ինծի հետ պիտի գաս՝ չէ՞ մի»: Այս խօսքերս ըսած ատենը զգալի հաճոյք մը իւր աչացը մէջ կը շողաւ, բայց օրահասն իւր չրթանց վրայ էր: Իւր ընկերակիցը կը ջանար ինքզինքը խնտում երես ցուցնելու անոր, եւ միանգամայն զսպելու իւր արցունքներն՝ որ աչքերէն վազելու մօտ էին:

Յաջորդ առաւօտն՝ 8 դեկտեմբեր՝ որ էր տօն Սրբուհւոյ կուսին, Բրասքովի դեռ բաւական կարողութիւն ունեցաւ եկեղեցին երթալու հաղորդուելու համար. բայց իրիկուան դէմ՝ ժամը երեքին իւր վիճակն աւելի ծանրացաւ, եւ առանց զգեստներն հանելու անկողնոյն վրայ ինկաւ պառկեցաւ քիչ մը հանգչելու համար: Այլեւայլ հաւատաւոր կուսանք իւր խցիկն եկած էին, եւ վերահաս վտանգ մը չկասկածելով՝ բարձրաձայն կը խօսէին ու կը ծիծաղէին մէջերնին, զինքը դուրաճացնելու նըպատակաւ. սակայն այսքան բազմութեան մէկտեղիլը յոգնածու-

Թիւն կը պատճառէր իրեն, Երբոր երեկոյեան աղօթքի կոչող զանգակին ձայնը լսեց՝ դարձաւ յորդորեց հաւատաւորներն եւ կեղեցիկ երթալու, ինքզինքն անոնց աղօթիցն յանձնելով. «այսօր տակաւին՝ ըսաւ անոնց՝ զուք պիտի աղօթէք Աստուծոյ իմ առողջութեանս համար. բայց քանի մը շաբաթէն հոգեհանգստեան աղօթքները պիտի ընէք ինծի համար»։ Իւր բարեկամուհին մինակ մնաց իր խցկան մէջ. Բրասքովի խնդրեց որ երեկոյեան աղօթքներն իրեն կարդար՝ ինչպէս անիկայ սովոր էր ընելու՝ իւր կրօնաւորական պարտականութիւնքը մինչեւ ցվախճան կատարելու համար։ Հաւատաւոր կուսանն իւր անկողնոյն քովը ծուկն դրած՝ մեղմածայն մրմնջելու սկսաւ նոյն աղօթքները. բայց առաջին տուները նուագելէն ետքն՝ հիւանդը մատով նշան ըրաւ իրեն ժպտելով. իւր բարեկամուհին մօտեցաւ իրեն եւ հազիւ հազ կրնար լսել զրուցածը. «սիրեցեալ բարեկամուհիդ իմ, ըսաւ, ա՛յ մի՛ երգեր. հերիք է. արգելք կ'ըլլայ այն ինձ աղօթելու. ցած ձայնով միայն կարդա՛»։

Հաւատաւորը նորէն ծնրադրեց. եւ մինչդեռ աղօթքները սաղմոսելով կ'ըսէր, հոգեվարն երբեմն երբեմն կը խաչակնքէր ինքզինքը։ Գիշերն եւս քան զեւս մթնցաւ։

Երբ միւս հաւատաւոր կուսանք ձեռուրնին ճրագ բռնած հիւանդին խուցը վերադարձան՝ Բրասքովի հոգին աւանդած էր Աստուծոյ. Աջ ձեռքն իւր կուրծքին վրայ մնացած էր, ու մատուրներուն զիւրքէն կը տեսնուէր որ՝ երեսը խաչ հանելով վախճանած էր։

Յ. Գ. — Այս Թարգմանութիւնը ամբողջապէս աւարտեալ ու մաքուրն ալ զրուած էր՝ երբ տեղեկացանք թէ նոյնը «Բազմալեզ» օրագրին մէջ երեսուն եւ չորս տարի յառաջ «Միպերիացի օրիորդը» վերնագրով աշխարհաբար հրատարակուեր է 1862 թուականին, երես 182՝ 215՝ 236՝ 275 եւ 309, առհասարակ 'ի բաց թողլով մատենագրին ծանօթութիւնքն 'ի ստորեւ էջերուն։ «Պատկեր»ին ընթերցողք եթէ հաճին սոյն կրկին Թարգմանութիւնքը բաղդատել զտղիկէն բնագրին հետ՝ քաջայայտ ենք թէ պիտի համոզուին որ մեր այս զոյգն աշխատասիրութիւնը բոլորովին անօգուտ գործ մը եղած չէ։

Հոովմ, 25 մարտ 1896.

Յ. Վ. Մխիթեան

Սիպերիացի օրիորդը (հին
թարգմանութիւն 'ի Բագ-
մավեյ օրագրի 1862)

Ա. Օտարաբանութիւնք

էջ 182, սիւնակ ա.

1. սեւ ճիւսարներուն մէջ

շատ տեղ

2. խարոնց (տճկ. ԳԱՏԸՆ)

էջ 216, սիւնակ բ.

3. գեղին գգիբը

էջ 218, սիւնակ ա եւ բ.

4. կ'ուզէր ունեցած ստա-

կին կէսը իրենց տալ որ

ձեռքերնէն իՍԱԼՄԻ.

էջ 420, սիւնակ ա.

5. ամենալտանդաւոր դիս-

ուածէ մը իՍԱԼՄԻՅԱՆ.

էջ 241, ի ծանօթ".

6. մահոն փայտին գոյնն

ու պնդութիւնն ունին.

էջ 241, սիւնակ բ.

7. Բրասքովիայի քով մօ-

տեցաւ որ ՉՈՔԱՄ էր.

էջ 314, սիւնակ բ.

8. ինքն ալ ծունկ ՉՈՔԱՆ

ՅԱԻ... իրենք ալ ՉՈՔԱՆ

էջ 317, սիւնակ բ.

La jeune Sibérienne

Գաղիերէն Բնագիրն

dans les housards noirs

dame, madame

le starost (maire) du vil-

lage

aurait volontiers donné

le reste de son argent

pour être délivrée de leurs

mains

éprouva... un accident qui

lui fit courir les plus

grands dangers

ont à peu près la couleur

et la solidité du bois

d'acajou

elle s'approcha de la

jeune fille, qui restait à

genoux

se mettant elle-même à

genoux... se proster-

nèrent elles-mêmes

Սիպերիացի մանկամարդ օ-
րիորդը նոր թարգմ. ԻՊատ-
կեր հանդիսի 1896

սեւա հեծելազօրաց զնդին

մէջ

կին, տիկին, տանտիկին, տիրուհի.

էջ 486

գեղապետը

էջ 507.

յօժարակամ իւր քովի ըս-

տակը տալու պատրաստ էր

անոնց ձեռքէն ազատելու

համար

այնպիսի ձախորդ պատահար

մը գլխուն եկաւ, որ ամենա-

մեծ վտանգի մէջ գտնուեցաւ.

զրեթէ Ամերիկայի կահնի

ծառին գոյնն ու կարծրու-

թիւնն ունին

մօտեցաւ մանկամարդ օրի-

որդին որ տակաւին ծնրա-

դրած անշարժ կեցած էր

ինքն ալ ծնրադրելով... ի-

րենք ալ ծունր կրկնեցին

1. The first part of the paper is devoted to a general discussion of the problem of the existence of a solution of the system of equations (1) for arbitrary values of the parameters α and β . It is shown that the system of equations (1) has a solution for arbitrary values of the parameters α and β if and only if the condition $\alpha + \beta = 1$ is satisfied. In this case the solution is unique and is given by the formula

$$u(x, y) = \int_0^1 \int_0^1 f(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 g(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 h(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 k(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 l(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 m(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 n(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 o(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 p(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 q(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 r(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 s(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 t(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 u(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 v(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 w(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 x(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 y(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 z(\xi, \eta) d\xi d\eta + \int_0^1 \int_0^1 \dots$$

2. The second part of the paper is devoted to a detailed analysis of the properties of the solution of the system of equations (1) for arbitrary values of the parameters α and β . It is shown that the solution of the system of equations (1) for arbitrary values of the parameters α and β is unique and is given by the formula

9. ձուռնկ ՉՈՔԱԾ... նո-
րէն ձուռնկ ՉՈՔԵՅԱԼԻ
էջ 238, սիւնակ ք.
10. ցուրտը խիստ (տճկ-
ՓէՔ) սաստկացեր էր
Բ. Անճղուծիւնք
էջ 183, սիւնակ ա.
1. սոսկացԱԼ ֆնաց
էջ 184 սիւնակ ա.
2. կտրգէ դուրս ծանրու-
թեամբ մը.
էջ 184, ս. ք.
3. Սառեքը հալեր էին
4. գերի.
էջ 187 ս. ք.
5. ամէն բանի կը յարՈՒին
էջ 188 — 189
6. աղջիկն երդուրնցնելով
աղաչեց. էջ 183, ս. ք.
7. քնծաներ ըրեր էին իրեն.
էջ 217 սիւնակ ա.
8. կը սկսէր նախ քիչ մը
հաց ՈՒՏԵԼ.
էջ 217, ս. ա.
9. կամաց կամաց փորձ
կըւար մարդկային սրտի
էջ 218, սիւնակ ք.

à genoux... se remit à
genoux
le froid était devenu
excessif
fut effrayée
du plus grand sérieux
la glacer était rompue
prisonnie
s'attachent à tout
sa fille la conjura
lui avaient fait... des
offres
commençait par deman-
der un peu de pain
elle faisait peu à peu le
cruel apprentissage du
coeur humain

ծուռնը դրած... նորէն ձըն-
րադրեց
էջ 533.
տարապայման ցուրտ մը
կ'ընէր
էջ 413.
զարհուրեցաւ.
էջ 434.
ծանրաբարոյ կերպով
էջ 434.
այլ եւս ճամբան անգամ մը
բացուած էր
աքսորեալ, աքսորական,
բանտարկեալ, բանտարգել,
ամէն բանի ետեւէն կ'երթան
էջ 461
աղջիկն աղաչելով պաղատեցաւ.
էջ 463.
առաջարկութիւններ ըրած
էին իրեն. էջ 487.
նախ պատառ մը հաց կը
խնդրէր.
էջ 487.
առ սակաւ սակաւ մարդկա-
յին անողորմ սրտին զառն
փորձառութիւնները կ'ընէր.

THE
JOURNAL
OF
THE
ROYAL
ANTHROPOLOGICAL
INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND
VOLUME 10
PART 1
1910

CONTENTS
PAGES
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 1
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 2
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 3
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 4
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 5
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 6
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 7
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 8
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 9
The Evolution of Man, by H. H. S. G. ... 10

THE
JOURNAL
OF
THE
ROYAL
ANTHROPOLOGICAL
INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND
VOLUME 10
PART 1
1910

10. վար ԴՐԱՆ ՔՈՎ Թող-
լով գրպանը եւ մախաղը.

էջ 218, սիւնակ բ.

11. նշանակագիր, էջ 218

12. դեռ աւելի ցածցուցին
էջ 238, սիւնակ բ.

13. աս մեծագոյն անձանց

էջ 239, սիւնակ բ.

14. Նիժնի գացող մարդու մը,

էջ 240, սիւնակ ա.

15. կայ եկեղեցի մը եւ
կրօնաւորաց վանք մը

էջ 242, սիւնակ բ.

16. քսան օր ճամբուն վը-
րայ մեկ տեղ մը կեցաւ

էջ 309, սիւնակ բ.

17. փափաք դուրիշներն ի-
րեն պարտական ընելու

շատ տեղ

18. Դոպուքի քաղաքապետը.

էջ 315, սիւնակ բ.

19. գործունեայ բայց ան-
շահասէր գործակալ մ'ե-

ղաւ

laissant en bas, à leur
portée, ses poches et son

sac

assignation

ils parlèrent encore plus
bas

de ces personnes distin-
guées

d'un homme qui se ren-
dait à Nijeni

se trouve une église et
un couvent de religieuses

demeura vingt jours en
chemin

le désir d'obliger

le gouverneur de Tobolsk

devint une solliciteuse
aussi active que désinté-
ressée

վարը Թողուց իւր գրպան-
ներն ու պարկը անոնց տրա-
մադրութեան ներքեւ. էջ 508
Թղթադրամ. էջ 508.

եւս քան զեւս մէջէրնին
ցած խօսեցան, էջ 533.

այս բարեստոյմիկ անձանց
էջ 535

Նիժնի գնացող մարդու մը

կայ եկեղեցի մը ու հաւա-
տաւոր կուսանաց վանա-

տուն մը

քսան օր տեւեց այս ուղեւ
գնացութիւնը

բաղձանք երախտաւոր ըլ-
լալու այլոց

Թոպուքի կառավարիչն

այնքան գործունեայ որքան
անշահասէր Թախասնոզ
մ'եղաւ

էջ 315, սիւնակ բ.
20. ալլափոխեալ էր
քոքացառով
էջ 316, սիւնակ ա.
21. երեսը գեղեցիկ
մահիկանէ.

déjà fort altéré
par l'étiisie prononcée
son visage... était
d'un bel ovale

սաստիկ ալլափոխուած էր այն
յայտերեւեալ հալեւմաշին
(բարակ ջաւին) պատճառաւ.
իւր դէմքը... աղուոր ձուա-
ծեւ յօրինուած մ'ունէր:

Ծանօթութիւն-Ուր որ նոր թարգմանութեան մէջ էջերը նշանակուած չեն, ըսել է թէ տակաւին
մինչեւ ցթիւ 15 մարտի Պատկեր հանդիսին՝ ի լոյս ելած չէին այն վկայութիւնք:

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Շարունակութիւն անցեալ բուհն.

Այս կրկին գիւտերով հնազեւթ վերստին սկսան քննել այդ արձանագիրն, մինչեւ 1890 Civiltà Cattolica ի յունուարի Բ թերթին յղուածն: Նոյնն աստէն եւ մեք՝ զկնի Վարդապետարանիս Լուծմանց կը կարգեմք, զի քրիստոնէական կրկին սքանչելի յիշատակարանք ամփոփ գտնուին սոյն երկիս մէջ: Եւ դարձեալ, սոյն արձանագրիս խորհրդական լեզուն՝ որ Բ դարուն կիսուն կը պատկանի, բաղդատուելով Վարդապետարանիս հետ, սորա քան զնա որչափ հին ըլլալն կը հասկըցուի. զի եւ ոչ մի խորհրդաւոր բառ կայ ասոր մէջ:

Պ. Ramsay ի կրկին գիւտք զենկատիպ հրապարակուեցան իսկոյն. որոց առաջինն՝ (1882ին)՝ Անտոնիոսի որդւոյն՝ Աղեքսանդրի կոթողն է. որոյ վերայ նախ պէտք է խօսիլ:

Այսպէս.

Ընտրելոյ քաղաքի քաղաքացի զայս արարի
'ի կենդանութեան, զի յայտնի լիցի մարմնոյս աստ հանգիստ:

Անուն Աղեքսանդր Անտոնիոս, աշակերտ անարատ Հովուի:

Մի՛ որ 'ի վերայ իմոյս դիցե այլ դամբան.

Ապա քե ոչ՝ Հռովմայեցոց հատուսցե գանձուն՝ ոսկիս
Երկու հազար.

Եւ հազար Երոպոյեայ քաղցր հայրենոյ.

Գրեցաւ 'ի Յ ամի յամսեանն Զ կենաց:

Խաղաղութիւն անցաւորաց եւ յիշատակողաց մերոց:

Տապանաքարին ձեւն արձանագրութեան համար պատրաստուած չըլլալն ցոյց կուտայ. հեթանոսական կոթող մ'է, զոր առեր եւ ի գերեզմանաքար փոխեր է: Թէպէտ եւ արձանագիրն կ'ըսէ, Չայս արարի 'ի կենդանութեան, սակայն յայտնի է վերի ըսուածէն՝ զի Աղեքսանդր ինքնին այդ քարն իրեն համար պատրաստել տուած է. եւ ոչ իսկ արձանագիրն

իր գործն է. միայն Ադէքսանդր Անտովնիու, անունն է նորի
Նոյն երկրին մէջ գտնուած այլ արձանագիրք վերջին տողն նոյ-
նութեամբ ունին. հաւատացելոց յիշեայն է. Դիտելի է՝ ապա
քէ ոչ Հռովմայեցեոց հատուցէ գանձուն ոսկիս երկու հազար
խօսքն, որ ընդօրինակութեանն նշան է 'ի համառօտագունէն.
ինչպէս իրաւամբ դիտել տուած է Duchesne. Revue des
questions historiques, հտ. 17, էջ 14. Թ. 1883. Եւ այս էր
համառօտն.

Ապա քէ ոչ հատուցի գանձուն ոսկի երկու հազար. նոյն
գրութիւնն կը տեսնեմք նաեւ յունական եւ լատին քանդա-
կագրերու վրայ. եւ Պ. Rossi ասպետն 'ի Corp. Inscr. Gr. Թ.
6307 արքունի գանձուն եւ քաղաքին արուելիք տուգանքն կը
բացատրէ:

Տապանաքարիս վրայ ուղիղ գրութեամբ փորագրուած է
Երուսղիս (Ierópolis), որ չէ նոյն ընդ Երուսղիսի, որ Լի-
կոսի 'ի Մէանդրոս թափած տեղն է, Լաւոյիկէի մօտ. Կրկին
մայրաքաղաքը՝ Սիննադա եւ Լաւոյիկէ՝ որոց կը վերաբերէին
Երուսղիս եւ Երուսղիս՝ անջատ են իրարմէ. մին Փրկաւէտն
Փոիւզիոյ մէջ, միւսն՝ Պակատին Փոիւզիոյ, Փոիւզիա մի քանի
մասանց բաժնուած էր, որոց վրայ խօսելու հարկ չունիմք.
բաւական է զիտելն՝ զի երկու զանազան քաղաքներ ունէր
մօտ անուններով, Երուսղիս եւ Երուսղիս:

Արձանագրին տակ կը տեսնեմք թուականն, յորում Ա-
ղեքսանդր մինչ կենդանին էր՝ զրեւ տուաւ արձանագիրս Թ.
Փոիւզեան թուականին 300ն՝ Բրիստոսէ 84 կամ 85 տարի
առաջ կ'ըսկսի, որով կ'ունենամք մեր թուին 216 կամ 215.
վեցերորդ ամիսն, (փետր. — մարտ). Իսկ թուականիս վերա-
բերեալ մնացածն՝ Արեւելիոսի Տապանաքարին վրայ խօսելէ յի-
տոյ պիտի տեսնեմք:

Արեւելիոսի Տապանաքարն 1883ին գտնուած է, վարէն եւ
աջ կողմէն (նայողին) կոտրած, տեղ տեղ մաշած, մանաւանդ
11 եւ 12 տողերն: Աստ դնեմք հայերէն լեզուաւ նմանօրինակ
բառական պարունակութիւնն, մաշած եւ կոտրած մասանց
խօսքն՝ զոր բիւզանդական ձեռագրաց արձանագրէն կը լրա-
ցունեմք՝ հասարակ գիր թողլով.

1. 'ի Հռոմ առաքեաց

Առ 'ի զԱրքայն տեսանել (BasilH)a

Եւ զբամբիչն ոսկեհանս

դէրմն ոսկեկօշիկ.

5. Ժողովուրդ տեսի անդէն

կնքաւ պայծառութեան:

Եւ զՍիւրիոյ դաշան տեսեալ

Եւ զքաղաքս ամենայն, զՄծբին,

Ընդ Եփրատ անցեալ, ամե-

10. նայն ուրեք ընկեր

Պաւղոսի եղեալ հաւատարիմ:

Հաւատք յամենայնի առաջնորդէին

Եւ մատուցին կերակուր

Յամենայն տեղիս գծուկնն աղբերաց.

15. Մեծ յոյժ, անարատ զոր

կալսաւ կոյսն մաքուր.

Եւ սա տայ բարե-

կամաց ուտել միշտ....

Այժմէն իսկ փութամբ ուշադիր լինել արձանագրիս երկրորդ տողին վերջին գրին, (զոր յունական զրով զբաժ հմբ անդ), որ է H (ի): Մեր երգոյն ամենէն կարեւորն եւ սքանչելին այս գրէն կախումն ունի. ինչպէս պիտի տեսնեմք սպա. եւ սոյն այս միակ գիրն՝ մնացորդէն եւ ամբողջ քարէն աւելի արժէք ունի: Աջ կողմի սովորական զրով եղածներն՝ բիւզանդական ձեռագրերէն քաղուած են. որք ինչպէս ըսինք՝ ամբողջ սոյն տապանագիրն ունին: Մեր կրկին յոյն օրինակներու հետեւած եմք, որոց մին կը գտնուի Anecdota graeca մէջ, եւ միւսն՝ Acta Sanctorum, Հոկտ. հտ. Թ, էջ 513: Երկուքն ալ սպա-գիր: Այս վերջնոյն ձեռագիրն՝ Բարիդի Դիւանին Մատենադա-րանին մէջ է, թիւ 1484, որ տապանագրէն վերջ կը յաւելու. եւ որ տապանագրին է՝ այսպէս գրեալ քի գրեալ էր բանիս. այլ ժամանակաց առ. սակաւ սակաւ եղծեալ զբարեձեռութիւնն ապակակեցաւ գիրն:

Վերոգրեալ հատուածն համեմատելով այս ձեռագրին տա-պանագրոյն հետ, 12 եւ 11 տողերն՝ ուր աւելի վնասուած է քարն, կը տեսնեմք՝ որ բիւզանդական ձեռագիրն փոխանակ Պաւղոսի եղեալ հաւա... խօսքին, ունի Պաւղոսի մտերիմ. այս-պէս նախկին եւ յաջորդ տողերուն մէջ ժողով եւ յամենայն (ուրեք) բառերն փոխուած են. նոյնպէս արձանագրին երկրորդ տողին զարքայն բառն, եւալն:

Աւելի ուշադրաւն է՝ Ազեքսանդրու 216 կամ 215 թուականին անձանագրին քան զԱբերկիոսին կրտսեր լինելն ամօք։ Սոյն երկու արձանք մի եւ նոյն աշխարհի զործ են. զրոց ձեռոց զանազանութիւնն յայտնի նշան է մերոյս քան զսորայն հնութեանն. այլ թէ որ թուականին, պիտի տեսնեմք ապա։

Սակայն աստ բռնմք՝ զի ոչ ոք կարծեմ՝ տապանադիր յօրինելով այսպէս կցկաուր քարերու վրայ փորագրել կուտայ. զի սոյն Արձանագրիս սկզբնական բառերով կ'ըսկսին նաեւ ձեռագրաց նոյն տապանադիրքն. որով՝ եթէ այս ուղղութեամբ զիտեմք՝ 44 տողեր զրելու չափ երկայն ու տձեւ քար մը պէտք է ենթադրեմք. որ չէ ուղիղ. այլ գէթ երկու քար, մին միւսին քով։ Եւ այս ստույգ պատճառ մ'է ըսելու՝ թէ այս արձանագիր Աբերկիոսին չէ, այլ ինքն 'ի զարդ իւր գերեզմանին օրինակած է զայդ։

Զինի այսպէս յիշատակելոյ 1882 — 83 ին գտնուած կրկին Յիշատակարանքն, բիւզանդական ձեռագրաց աչք տամք։ Թիւ 1464 Բարիզու ձեռագիրն՝ Ս. Աբերկիոսի մահը պատմելով կ'ըսէ. Մեթձայ է ժամանակ հանգստեան քո յընդերկար վաստակոցոյ. այսպէս են եւ տպագիրքն։ Զայս լսելով Աբերկիոս իւր տապանն կը կազմէ. Պատրաստեաց զգերեզման իւր՝ վեմ չորեքկոսի. գերկայնութիւն եւ զլայնութիւն հաւասար, եւ գետնան... եղ 'ի վեմն արձանագիր՝ օրինակ զայս 'ի նմա քանդակեալ։ Ենթադրելով երկու վեմ՝ կրնանք չորեքկոսի կոչել. այլ զրիչն կը յաւելու՝ 'ի նմա (սեղան) քանդակեալ։ Ուրեմն ըսել է՝ թէ ձեռագրաց կճեայն կամ նոյն չէ մերոյս հետ, եւ այլ տապանաքարիւ օրինակուած, եւ կամ եթէ նոյն ընդ մերոյս՝ յայնժամ վերին խօսքն զառանցանք։ Իսկ վերոյիշեալ ընթերցմանց տարբերութիւնն (2, 10, 11) կարելի է քարերուն զանազանութեանց եւ կամ զըջագրաց անուշագրութեանն համարել։

Աստ Ս. Աբերկիոսի կենսագրաց մեզ հաղորդած ամբողջ տապանագիրն կը թարգմանեմք ճշգրութեամբ, ճշդիւ պահելով եւ կրկին կճեայց արձանագրին բառերը։

1. Ընտրելոյ քաղաքի քաղաքացի արարի զայս 'ի կենդանութեան, զի յայտնի լիցի մարմնոյս աստ հանգիստ։ Անուն Աբերկիոս, Հովութիւն անարատի աշակերտ, Որ 'ի լերիցն եւ 'ի դաշտս արածե գոօսս ոշխարաց.
5. Որ աչս լիս ունի եւ զամենայն տեսանել.

Զի սա եղէս ինձ վարդապետ՝ ('ի գիրս կենաց հաւատարիմ
կամ ըստ այլոց ('ի գիտութեան կենաց),

'ի Հռոմ առաքեաց առ 'ի զարքայն տեսանէլ

եւ զբամբիշն ոսկեհանդերձ, ոսկի կօշկաւ.

Ժողովորդ տեսի անդէն կնքաւ պայծառութեան:

10. Եւ ընդդաշտն Սիրիոյ եւ ընդ ամենայն քաղաքս՝ ընդ Մծբին՝

Անցեալ ընդ Եփրատ, եւ ընդ ամենայն տեղիս ընկեր

Պաւղոսի եղեալ ինձ հաւատարիմ: Հաւատք յամենայնի ա-
ռաջնորդին,

Եւ մատուցին կերակուր յամենայն տեղիս զծուկն աղբերաց.

Մեծ յօշ, անարատ, կայեալ 'ի մաքուր կուսէն.

15. Եւ սա տայ բարեկամաց ուտել միշտ

Զուարթարար գինեաւ խառնելով մատուցանէ ընդ հացի:

Զայս ասացի Աբերկիոս զրել աստէն կացեալ առաջի,

Մինչ էի ամաց Եօթանասուն եւ երկուց ճշգրիտ:

Որ իմանայն՝ աղօթս վասն Աբերկիոսի արասցէ, ժողովն ամենայն:

20. Մի՛ դիցէ որ այլ տապան յիմոյս վերայ

Ապա քէ ոչ Հռովմայեցւոց հատուցէ զանճուն երկու հա-
զարս ոսկւոյ.

Եւ քաղցր հայրենեոյ Երոպոլեայ ոսկիս հազար:

(Շարայարելի)

Ս Վ. Ն.

ՅԵՐԿԵՐԻԻՐԵԱԿ ՅՈՒՆԼԻՆԻ

Քահանայոցքեան

ՄԵԾԻՆ ՄԻԻԹԱՐԱՅ ԱԲԲԱՇՐ

Պատկեր հանդիսի խօսքն

Արեգակն կարծես այն օր ես չօւնիմ լոյս այլ եւս ըսաւ
Երկինք զժգմնած, օդն քստմնած, հիւսիս սաստկաչունչ, բնու-
թիւնն տագնապած, փայլակ, շանթ ու կայծակ, աշխարհա-
շղորդ որոտումն՝ անծայր անհուն վիհերու վրայ բռնակալօղ.

ջուրքն կը յուզէր: Խոր եւ կուռ խաւարին մէջ՝ հեռի՝ շատ հեռի ափուռքէն ամենի ալեաց լեռներուն ու խորխորատներու խաղալիք՝ խարխուլ նաւակ մը կը տաղնապէր յուսահատ: Ոչ մի լոյս, ոչ մի ձեռն, չկար ոք չկար ինչ օժանդակ յուսատու, եւ հնար չէր:

Բնութեան պատմութիւնն՝ ծովային գիտութիւնն թերեւս այսչափ զայրոյթ չնկատէ ուրեք իր գրոց մէջ. իսկ թէ այո՛, այլ կօրուստն առ նմին: Բնութեան պատմութեան մէջ՝ մրրկէն յետոյ խաղաղութիւն է, փոթորկէն վերջ անդորրութիւն. այլ այսչափ երկար տաղնապ տեսնուած չէ:

Ոչ գոյումպեան անծանօթին Ամերիկոյ արշաւանքն, ոչ զանխուլ բեւեռներու գնացքն կրնամ ես համեմատել այդ օրուան յուսահատին հետ. երեքն ալ սրտաբեկ, այլ գիտէ՞ք որ՝ չափ է խտիրն՝ երբ գէթ աջ մը կամ աջ նպաստէ լքած սրտին:

Նաւակն ամենի ալեաց հետ կռուիլ չէ կարող. որչափ աւելի մեր խարխուլն. յառաջելու համար թեւերու կարօտ է, չկան. նորօրինակ զիւտ մը զայն չուղղէր, վասն զի ուղղիչն կը գոչէ՝ անկարօղ եմ, խեղճ եմ.... ուրեմն վերահաս է կորուստն:

Այլ ոչ. օր եկաւ՝ թէպէտ ուշ՝ յորում գուարթ գոչեց այդ Յուսակտուրն խաղաղացեալ. «Փառք քեզ Տէր, փառք քեզ. յաղագս ամենայնի Տէր փառք քեզ»։ Այդ զղլլած նաւակն անուղողէ պրծած՝ անյագ ալիքներու վրայ սիգածեմ նազանօք ճօճելով՝ անդնդապատ խոր ու կուռ խաւարին մէջ լուսարձակ Փարոս կանգնեցաւ. մուտքն ու ելք՝ հարաւ եւ հիւսիս առհասարակ ճառագայթելով:

Այդ նաւակն է Մխիթարայ կեանքն ու խորհուրդն ու գործն:

Մարդոց առհասարակ կեանքն ու դործ նման են մեծատարած ծովերու օրուան մը, մերթ խաղաղ, մերթ յուզեալ, երբեմն պայծառ, երբեմն ամպրոպք կը յաջորդեն. նաւապետ ենք իւրաքանչիւր ոք մեր նաւուն, կը սահինք, կը ծփինք, կը փչինք կամ կ'անցնինք. յաջորդն անցեալն կը մոռցունէ, լացն ու խինդ զերար կ'ամոքեն. եւ վայ մեզ եթէ այսպէս մեր զընացք չբարեխառնէին:

Այլ՝ Որ չնչին աւազին ըսաւ գաղանացեալ ալիքն փչել, այո՛ ոչ շատերուն այլ ոմանց ճակատն զրոյմած է անամոք ու սեւ Երկինք ունենալ. անոնց ներուած չէ գողցես սահիլ ու

անցնիլ. անոնց ծովն միշտ մըրկածուի, միշտ ամբոխեալ ամենի, միշտ խուժ ու մութ. եւ սակայն պիտի քայլեն: Դառն է այդ, այլ հարկ. եւ այդպիսեաց է Մեծի անուն ժառանգել: Վասն զի առ այդ կոչուած են:

Այդ սակաւուց մին է Մեծն ՄխիթԱՐ, Ոյր ճակատն կը գրեն Երկինք՝ խարխուլ նաւակն յանձնելով ձեռքն՝ լաց ու կոծ: Յայդմ կը բանայ Մեծն իր ազու աչկունքն առաջին անգամ արեւուն. այդ կուռ խաւարն չըջապատած է զինքը մանկական տիոց մէջ. պատանեակ հազիւ դեռ՝ խոչն ու խուժ ուղանալից կ'արգելուն զնացքն. եւ երբ կորովն կ'ըսկիտ՝ չըջանք անհաւարինք պաշարած են զինքն ամէն կողմէ: Մարդ փորձութեանց մէջ կը մարդի, կը ճարտարի. այլ Սա կանուխ իսկ հրահանգուած այն ձայնէն՝ որ իմացողին սրտին խորէն կը խօսի՝ Սեբն իրեն աջ առած կը մտնէ նաւակն, կը թողու ավուրնքն, կը բացուի Սէր՝ նախ առ որ հանուրց Սէր է ու Տէր, սէր՝ առ որ երկրորդ սիրելին է՝ ուխտելով, խիզախ է այլ եւս: Իրի մը ծանրութիւնն իր կշռէն կը հասկցուի, գործին մեծութիւնն՝ դժուարութիւնէն: Այն օրէն Երկինք՝ որուն ով կայող է խորհրոց թափանցել՝ կրկնապատիկ մութն ու սարսափ կը զիզեն Մխիթարայ նաւուն՝ Մխիթարայ հորիզոնին՝ Մխիթարայ գըլխուն վրայ, շուրջն, ամէն կողմ:

Երկու հարիւր տարի յառաջ է ճիշդ այն օրն՝ 1696ին՝ յաբում այս Մեծն աստուածային յարկին Սրբարանին վրայէն Սիրոյ ամենահրաշ առաքատուն պարզելով՝ կը մխրճի անգնդայոյ՝ լեռնակուտակ ալեաց մէջ՝ խրիլած լաստափայտին վրայ կանգուն՝ դէպ յառաջ զիտելով միշտ:

Ո՛ Սէր, առ ինչ չես կարօղ դու. որչափ ինչ չհրաշագործեցիր, Բնուն, այո՛, բնուն է իբրեւ զմահ սէր:

Ոչ Երկինք եւ ոչ երկիր առանց սիրոյ:

Մխիթարայ նաւակն որչափ յառաջէ այնչափ կը ծփայ, կոծի, կը տատանի. այլ սիրահիւսակ առադատան՝ սիրակապ պարանքն ամուր են, չկասկածիր. սոսկալի հողմն՝ ահագին կուտակքն՝ ահուդող կ'ըսպանան. երկինք կը զողան, ծովն կը դռայ, սնկասկած է ընկուռն, տարուբերն կը զայրանայ, ահա հարուած մ'ալ՝ չտեսնուիր ոչ նաւակն եւ ոչ ակոյիսան՝ ջրոց մէջ ծածկուած են անգնդոյ խորն. պահ մը եւ երկու՝ եւ ահա սուզեալն՝ անմատչելի ջրեղէն երկնամբարձ սարի մը ծայրն եւ լած կը տեսնուի: Ո՛հ ահաւոր է արդարեւ կենաց եւ մահու

այս բուռն պայքարն. դիտողիս աչք կը մթաղնին եւ սիրտ կը ջլատի. հապա ինչ ուրեմն կրողին: Այլ Մխիթար չվեհերիբ. վասն զի՝ թէպէտ ոչ ձեռք եւ ոչ աչք չկան իրեն յուսատու մխիթար, սակայն Սէրն՝ որ իբրեւ զմահ բուռն է՝ որ խաւարին անդնդոց տարածուն ջուրց վրայ կը չըջի եւ կ'ըստեղծէ՝ լուսատու արեղակն է, անվեհեր առաջնորդ:

Այսպէս է Մխիթարայ ամբողջ կտրած անցքն մինչեւ առաջինն յուզեալ Մեթոն՝ եւ մինչեւ երկրորդ խաղաղաւէտ հանգրուանն Վենետիկ. ուր ամենատես աչաց միայն ծածուկ խնամութիւն կ'անդորրանայ վաստակաբեկ խոնջ ճարտարն:

Հանդրին ափանց հիւսիսի միայնացեալ խորշին մէջ նազեղափառ կը կանգնի սախարհիս հոյակապն Վենետիկ. Հոս էր մրցարանին սահմանեալ նպատակն Մխիթարայ համար, հոս պատրաստ կը պահուէին իրեն յաղթութեան սարգէնիքն, հոս՝ թէպէտ խոնջ ու յողնած յոյժ՝ այլ խայտալով մեծ ձեռնարկին յաջող ելիցն համար՝ ուրախ գոչեց Մեծ Լուսանորդն. Մի մեզ Տէր, մի մեզ, այլ անուան քում տուր զփառս:

Մխիթարայ խորհուրդն՝ վերածնութիւնն էր, վերակենդանութիւնն. Կրօնից եւ Գիտութեան ճամբով միայն ըմբռնեց Նա զայդ. Սիրեց՝ եւ 'ի սպառ սիրեց զԻւսն: Առ այդ զանձն զնելով 'ի վերայ՝ յորձանուտ վտանգաց մատնուելով, ճշմարիտ քրիստոնեայ Ախոյեանս՝ զիմադրաւ ամեն մահերու, գետերու՝ ծովերու՝ լերանց՝ անտառներու ու ցամաքի՝ 'ի մարդոց եւ յոչ մարդոց՝ յեղբարց եւ 'ի սուտ եղբարց վիշտերն ընդունելով լի սիրով՝ եւ յԱստուած անդր վերածելով՝ նուիրագործեց իւր հուսթիւնն Աստուծոյ եւ Ընկերոջ սիրով եւ յաջողեցաւ:

Մարդ հոգւով եւ մտօք է մարդ, կրօնք եւ զիտութիւն այդ երկին թեւերն՝ ուրով կը վերանայ, կը բարձրանայ դա: Մխիթար Լուսանորդն այդ երկու լոյսերն հաշտեցունելով իւրարու հետ՝ կանգնեց իւր լուսարձակ Փարոսն խաղալիկ Ծովահին խորշին մէջ. ոյժ տալով ճառագայթիցն հեռաւոր խաւարներն փարատելու:

Մարդկային չէր այս գործ եւ այս յաջողութիւն: Որչափ ջլատինդ բազուկ, որչափ զօրաւոր սիրտ, որչափ հաստատուն ոգի կարենայ ունենալ Մխիթար, սակայն մարդ է. այդչափ բուռն ներքին եւ արտաքին՝ առանին եւ արտաքուստ զօրութեանց՝ ընդդիմութեանց՝ հակառակաց՝ ձախողներու՝ սրտաբեկ դժուարութեանց զիմադրել, տոկալ, չյոգնիլ, յարատեւել, մարդ-

կային զործ չէ։ Զյատիկ չգիտեր Նա. ընտանի պայքարն ու թշնամութիւն՝ որ երկնահար կը շանթէ սիրողին սիրան՝ ուժացունել կարօղ չէ Նորա սէրն, չկասիր Նորա եռանդն։ Աւետարանի քարոզ՝ Վարդապետին զծած ուղիղ գնացքէն անխոտոր լաւ համոզուած է՝ թէ սիրոյ տրիսուերն աստէն Գողգոթայն է եւ Խաչն. եւ այդ՝ նոյն իսկ Սիրահարին համբուրիւն եւ ձեռամբ. զի Առն թշնամիք՝ ընտանիք իւր. եւ սակայն չթուլանալ եւ մանաւանդ կրկնապատկել եռանդն՝ բազմապատկել սէրն՝ եւ յաջողիլ, սքանչելիք՝ այլ անտես այլ ամենատես Աջոյն միայն սքանչելիքն են։

Լուսանորոգն Մխիթար իր խորհուրդն կ'անմահացունէ. որչափ կայ եւ պիտի մնայ իր սիրահարն՝ սիրոյ անպակաս Ազբիւրն եւ 'ի նմին եւ ընդ նմին Ընկերն՝ կ'ուղէ սիրել, կ'անմահացունէ իր կեանքն Միաբանութեան կենօք։

Այս երկերիւր տարի անխոնջ կը զործէ Մխիթար. որ խաւարին աչք՝ որ կուրացեալ սիրտ կրնայ ժտիլ չուրանալ նորա պտղաշատ ամենալիր արդիւնքն։

Զկուրանանք. Մեծի Հօր Լուսաւորչի՝ Սրբոց Հարց Ներսէսներու՝ Սահակներու՝ Մեսրոպներու կրկնապատիկ Զահն 'ի ձեռին լուսանորոգ եղաւ Դա. անմահ իր անունն, զործն եւ արդիւնքն անմահութիւն։

Պատկեր Հանդէսն իր սրտաբուխ ձայնն խառնելով այսօր Երանաշնորհ Հօրս սրբանուէր Քահանայութեան եւ զործունեայ կենաց երկերիւրեակ յոբելինին առթիւ իր սիրասուն Եղբարց հետ՝ մի եւ եթ մաղթանաց հառաչ կ'արձակէ սրտէն. Մխիթարայ ոգւոյն էս ըղծից հաստատութիւն անխոտոր էս կատարումն. Առ այդ՝ Սէրն զրաւ Դա հիմն, բարոյական ներդաշնակութեանց ամենէն քաղցրն եւ ամենէն մխիթարականն։ Դուք Հարք եւ Եղբարք Մխիթարեանք՝ մանաւանդ կրտսերազոյն սիրասունքդ՝ զորս Երկինք եւ Մեծիս անուր ճգանց արդիւնք հաւաքեցին նոյն սրբութեան յարկին տակ, ինչ որ ալ ըլլայ ժամանակաց պայմանն՝ մի մոռնաք ընաւ զի նոյն մի Ծնող զամենքնիդ ալ յղացաւ, դպուեց, խնամեց եւ խալտաց Զեր վերայ. նոյն ինքն կնքելով զԶեզ իր զրոյմիւ. Զուօք հպարտացաւ. իր սրտին մէջ նկատելով զԶեզ՝ Զեզ իր կեանքն՝ անունն՝ զործն եւ անմահութիւնն հաւատաց... եւ թո՛ւաւ. Զգուշութիւն...։

Կարողութիւն եւ յաջողութիւն կարողաց Զեզ Պատկերի
Բերս Կ. Պոլսի, 1 Յուլի 1896. ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ

Մթնոլորտաբանական

Մթնոլորտի վրայ լուսնի գործն. — Պ. Garrigou-Lagrange լուսնական օդաչափային շարժմանց վրայ քննութիւններն յառաջ մղելով ցոյց կուտայ՝ որ մթնոլորտի վրայ լուսնին ունեցած ազդեցութիւնն մեծ է յոյժ, այլ մանաւանդ այդ օրական շարժմանց մէջ յայտնի կ'ըլլայ երբ նոյն եւ հակառակ երեւոյթքն նոյն տարածութեան հետ բաղդատուին:

Այս նոր հետաքննութեամբ լուսնին ազդեցութիւնն տիեզերական ձգողութեան օրինաց հետ կից է, եւ երկնային մեքենականութեան ընդհանուր հաւասարութենէն կախումն ունի. սակայն մի քանի եզերաց ուշ դնելու է՝ զորս Լաբլաս ծովային ճօճմանց մէջ աւելորդ համարեցաւ հաշուի առնուլ, մինչդեռ օդաչափային շարժմանց համար կարեւոր են եւ շատ:

Տեսականն եւ փորձ համակարծիք ցոյց կուտան՝ որ մթնոլորտի մէջ ամենակարճ օրական կամ կէս օրական շարժմունքէ զատ՝ ինչպէս են ծովերուն՝ կան նաեւ երկրաբաւեւ կարեւոր շարժումներ, ամսական, տարեւոր եւ դարաւոր. որք երկրամերձութեան եւ հանգուցի յեղաշրջումէն կախումն ունին. զորս 1757է ՚ի վեր եղած զիտողութեանց արդեամբ՝ դարաւոր ժամանակի տեւողութեամբ մեծամեծ փոփոխութիւններ կըրնանք համարիլ վստահաբար:

Փոքրիկի ժամուն հովին Երագուքիւնն. — Mazelle Դրեստի հողմերուն վրայ կատարած տասն տարուան փորձերովն՝ հիւսիսային հովին (Bora, ԱՅ-Հս-ԱՅ) երագութիւնն հաշուած է 112 հազարամկր՝ ժամու մէջ. որ է 31 մեղր 1 րոպէի մէջ. 1883 մարտ 4 ին առաւօտուն ժամը 10 էն 11: Համառօտ ցուցակով ներկայացած է զայդ տպագրութեամբ:

Հազիւ տպագրուած՝ երկու ահագին հիւսիսներ փչեցին. մին 1892 յունուար 19 ին, միւսն 1893 յունուար 16.

երկուքին ալ արագութիւնն 112 հազարամկր. առաջինն երեկոյեան 11 էն մինչեւ կէս գիշեր, ժամ մը. միւսն առաւօտուն 11 էն մինչեւ կէս օր. ժամ մը:

Պ. Mazelle ուշադիր քննելով հետեցուց՝ որ փոթորկի պահուն փչած հոլմ միշտ նոյն արագութիւնն չունի, այլ ընդհանրապէս 40 է մինչեւ 50 բոպէ անցնելով փոթորկայոյզն կը սաստկանայ եւ 4 է մինչեւ 10 բոպէ կը տեսէ: Կնճռոտ գործւոյ միջոցաւ հետադննելով երագութեան չափն՝ գտաւ բոպէի մէջ 55 մեղր 6, գրեթէ 200 հազարամկր ժամուան մէջ. որ օդոյ բառեխառնութիւնն եւ օդաչափի բարձրութիւնն չի նկատի ունելով՝ մէն մի քառակուսի մկրի վրայ 206 հազարակրամ ճնշումն բսկ է:

Մթնոլորտի մանրամաղ փոշին. — Լոնարայի Արքայական մթնոլորտաբանական Ընկերութեան մատուցած գրոյն մէջ՝ Պ. Fridlander մի առ մի կը թուէ իր փորձառութեամբ զիտած զանազան երկիրներու մթնոլորտին մանրամաղ փոշւոյն վիճակն:

Եանօթ դործիներով կատարած է իր զիտողութիւնքն. եւ զլիաւոր ծանօթութեանց մին եղած է՝ որ մինչեւ 1800 եւ 2000 մեղր Ալպեանց անրնակ բարձունքին վրայ՝ եւ Ովկիանու բաց ծովուն՝ մթնոլորտն միշտ մանրամաղ փոշին անպակաս ունի:

Մշակական

Տեքեւեքու ձեռին վրայ անճրեւի եւ մառախլի ազդեցութիւնն. — Պ. Stahlի հետաքրքրական գրութիւնն հասարակաց ուշն դարձուց տեղատարափ անճրեւներու տակ դռնուօղ տունկերու տերեւներուն կրած փոփոխութեանց վրայ: Փորձերն Յովա կղզւոյն մէջ կատարուած են, որով հասարակածային բոյսերուն վրայ: Տեսնուած է որ անճրեւի ազդեցութեամբ տերեւներու ծայրերն եւ առաջ մնաճաւքն կ'երկարին եւ կը բարկին. ուղղահայեաց հակումն կ'ունենան. ջիւերն մանր մանր ամաններու ձեւ կ'առնեն, ուսկից ջուրն կը ծորի. նոյն-

պէս տերեւներու եւ ցօղուններու աղուամազից դիրքն ջրոյ կաթիլներու ծորումն կ'երագէ։ Այս ըսուածներէն ոմանք ծանօթ էին, սակայն Պ. Stahl ի այս գրուածքն նորանոր փորձեր եւ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ կը պարունակէ։ Տերեւներու խոնաւութեան առատութիւնն խափանելու հարկը, եւ զայդ տունկին վերի մասէն դէպ 'ի վար արմատն փոխադրելու ստիպումը, տեսակ տեսակ բոյսերու տերեւներուն ցամաք ու չոր պահուելուն պէտքը, եւ անոնց չնչառութեան համար կարեւորն, եւայն, մի առ մի այդ գրոյ մէջ բնական կարգաւ հաւաքուած են։

Անճրեւոտ եղանակներուն ենթակայ եղօղ տերեւներու յատկանիշն է ծայրերուն երկարիշն. եւ այս ոչ միայն այրեցած դօտւոյն բոյսերուն սեպհական է, այլ նաեւ աւազի մէջ աճողին, որ մշտապէս ծովու ջրոյն մանրամազ հիւլէներով կը սրսկի. նոյն եւ լեռանց բարձրութեան վրայ առատ ցօղով թաքած տընկոյն, եւ բարեխառն գօտեացն՝ ուր որ յորդառատ են անձրեւք։

Պ. Jungner՝ այս քննութեանց մասնագէտն՝ նոր հատորով մը կը հետաքրքրէ անկաբաններն։ Սոյն գրութեան ամենէն նշանաւոր մասն՝ քարավազ ջրհոսներու մօտ բուսած տունկերու վրայ յնցողիւծ մանրամազ ջրոյն յառաջ բերած ազդեցութիւնն է։ Բազմաթիւ պատկերներով ցոյց կուտայ բնական վիճակի մէջ գոյնուօղ տունկերուն տերեւոց եւ ասոնց զանազանութիւնն. այս երկրորդ վիճակին մէջ տերեւներու աղուամազն կը ջնջուի, վասն զի եթէ մնային՝ խոնաւութեան բնակարան պիտի ըլլային. իսկ ցօղուններու վրայ տերեւք այնպէս մը կը բոլորին՝ որ ջրոց ծորումն կը դիւրանայ։

Փորձառական մասը աւելի զուարճալի է. վասն զի ծաղկանայի մէջ բուսող տերեւներուն ձեւը փոխելու ճամբան ցոյց կուտայ. կանտնաւոր ջրհոսի կամ արուեստական ջրացայտ սրսկման ենթարկելով՝ Շատ բոյսեր այս կերպով իրենց տերեւներու ձեւը կը փոխեն։ Այլ ուչ գնելու է՝ զի մերձակայն ալ մեծ ազդեցութիւն ունի բուսոց ամեն մասին վրայ։

Աշխարհիս ամենէն մեծ մշակական կայուածն. — Աշխարհիս ամենէն մեծ մշակական չահագործութիւնն՝ ըստ անգլիական թիւրթիւրու՝ Լուիդիանի կառավարութեան մէջ է. Ամերիկայի Միացեալ կառավարութեանց մին. գաղղիական կալ-

ուած մը Այս կալուածին երկայնութիւնն է 160 հազար մեղր, եւ լայնութիւնն 40 հազար. 40,000 ձի եւ եղ կայ մէջը աշխատող Գլխաւոր մշակութիւնն է շաքարեղէգն, բրինձ, բամպակ, եւայլն Շահադիտական կալուածիս շէնքերը բոլոր տարածութեամբ ցրուած են. վեց հազարամեկու իրարմէ հեռու Մշակական ամեն աշխատութիւն շոգւով կը կատարուի. այսպէս շոգեշարժ արօրներն օրուան մէջ 12 կալաչափ կը հերկեն. խաղաղականի հարաւային գիծն 58 հազարամեկու երկայնութեամբ կը կարէ կալուածն. 483 հազարամեկու տեղ ջրանցից եւ կառուղւոյ արուած է. ջրանցից մէջ երեք շոգենաւ կ'երթեւեկէ:

Ամերիկեան կարագի շինութիւնն. — Ամերիկեան կարագ շինողներն սովոր են սերը տաք տեղ մը դնելով՝ տասուերկուէ մինչեւ քսանուչորս ժամ՝ թթուեցունել, որուն սերը հասունեցունել կամ եփել կ'ըսեն. Գիտենք՝ որ սերին եփելուն զլխաւոր պատճառն մէջի մանրորդներուն ազդեցութենէն է. եւ սերին լաւ կամ անկատար եփելն՝ այդ որդերուն բազմութենէն կամ պակասութենէն կախումն ունի. Նոյնպէս այդ մանրորդներու տեսակներ կան՝ որոնք կարագի յատուկ համամ ու ճաշակ կուտան, ախորժական անշուշտ, այս է ամարուան կարագին գերազանցութեանն պատճառ:

Ուսուցիչն Coun կարագի այդ մանրորդներու քննութեամբ զբաղելով՝ դիտեց որ ամարուան իւղին մէջ գտնուած մանրորդանց ումանք ձմերուանին մէջ չեն գտնուիր. եւ հետեւեցուց՝ թէ ընդհանրապէս այս ինչ կամ այն տեսակներու չգոյութեանն կ'սմ գոյութեան պատճառք բազմաթիւ են. այսպէս, եղանակներու զանազանութիւնն, կաթին եւ կենդանւոյն վիճակն եւ կազմութիւնն, անունդն, եւայլն: Այդ մանրորդանց մէջէն կարագի այս համն ու համեմն տուողներն զատեց առանձնացուց եւ իրմաքով սկսաւ բազմացունել զանոնք. արդիւնաւորեց փորձն. վերջերս Գերմանիոյ եւ Տանիմաքքայի մէջ այդ մանրորդներու փորձն յաջող պատու տուաւ. սերին մէջ դրուելով՝ թթուեցաւ (եփեցաւ), եւ անձկալի համն ու համեմն կատարելապէս տուաւ. կաթնային խմորն եւ այս ընտրեալ մանրալուծքն սկսած են մեծ շահավաճառ ըլլալ այսօր. այնպէս զի քիչ ժամանակէն ընդհանուր պիտի տարածուի Ամերիկայի եւ

մանաւանդ Միացեալ Կառավարութեանց մէջ ընտրեալ ման-
րորդանց վաճառականութիւնն մեծ յաջողութեամբ կը տա-
րածուի։ Նիւ Յորքի կարագի մասնաժողովին եւ վաճառուց
փոխանակութեան անդամք համոզուած են կարագին այս կեր-
պով բարւոքման յաջողութեանն։ *L'ant Journ. des Campagne*
լրագրին՝ Նիւ Յորքի հրապարակին վրայ մինչեւ այսօր 1000
փոքր տակառներ ծախուած են այսպէս բարւոքած կարագէն,
որուն մշակուած կարագ անուն տուած են։ Յովա (Jowa) կա-
ռավարութեան (Միաց. Տէրութիւնք, Ամերիկ.) Վագելլոյի մէջ
մասնաւոր ընկերութիւն մը կազմուած է այդ որդիկներն ա-
ճեցունելու եւ տարածելու նպատակաւ։ Բազմաթիւ բաժանորդ-
ներ կանոնաւոր կերպով կ'ընդունին զայն։

Ակնարկ մը

Ս. ԻԴՆԱՏԻՈՍԻ ԽԴԹՈՑ ՎՐԱՅ

(Շարայարութիւն)

«Զայս դրեմ առ ձեզ ոիրելիք իմ, ոչ թէ դիտեմ ինչ զոք
'ի ձէնջ որ այլապէս վարիցի»։ Յայտնի է որ ըստ իմաստին
պահանջման եւ ձայնի քաղցրութեանն՝ երկրորդ բայն անցեալ
դերբայ կամ բնդունելութիւն ըլլալու է. ոչ քե՛զիտացեալ կամ
գիտելով զոք 'ի ձեւջ. . . «այլ որպէս զփոքրն 'ի ձէնջ կամիմ
զգուհացուցանել զձեզ, զի մի՛ անկանիցիք յորոգայթս մնալա-
ռութեան. այլ զի հաստատեսջիք 'ի ծնունդն եւ 'ի չարչարանս
եւ 'ի յարութիւնն» որ եղեւ յամս դատաւորութեան Պոնտոյ-
ւոյ Պիղատոսի, եւ գործեցաւ այս ճշմարտապէս 'ի Տէր մեր
(չիք 'ի յն.) Յիսուս Քրիստոս յոյս մեր, յորմէ քաւ լիցի մեզ
'ի բաց զառնալ 'ի նմանէ»։ Առաջին առդէն զարմանալի զիւ-
րութեամբ այլալլած են 'ի Տպաղրին. «Այլ զի փոքր 'ի շատե-
լառաջագոյն զգուհացուցանեմ զձեզ զի մի՛ անկանիցիք յո-

րողայթս անափառութեան», Փոքր բառն շատն ծներ է չուտով, եւ եղեր է այն՝ ինչ որ ըստ ինքեան ոչ բնագրին եւ ոչ թարգմանչին է։ Նոյնպէս եւ յաջորդն. «Այլ հաստատեցարուք վերստին ծննդեամբն եւ ջարջարանօքն եւ յարութեամբն». յորում բնագրին 'ի Քրիստոս ըսածն՝ դարձած է 'ի Մկրտութիւն հաւատացելոց։ Եւ ապա ըստ վերջնոյն յառաջելով. զարմանալի է յունականին խօսքն. Որք գործեցան ճշմարտապէս հաստատութեամբ 'ի Քրիստոսէ Յիսուսէ 'ի յուսոյ մերմէ. արդեօք գործուած սքանչելեաց եւ նշանաց ակնաբոկն է. սակայն ներուի թող ինձ կարծել՝ թէ այս կէտիս մէջն ալ հայերէնն պէտք է ուղղէ գլուհական օրինակն։

«Ուրախ եղէց 'ի ձեզ յամենայն ինչ, յունականն կ'ըսէ՝ *katá panta*, որ կրնայ լաւ եւս միշտ կամ յամենայն ժամ թարգմանուիլ, միայն թէ արժանի իցեմ. զի թէպէտ եւ կապեալ իցեմ՝ սակայն զմի ոք 'ի ձէնջ արձակելոց (Տպ. յարմակելոց, յ նախդիր բացատրականին) ոչ եմ։ Դիտեմ զի ոչ հպարտանայք՝ զի Յիսուս Քրիստոս 'ի ձեզ է. եւ յորժամ զովեւ զձեզ՝ զիտեմ զի եւս առաւել պատկառիք, որպէս եւ զրեալն է՝ թէ Արդարն ինքնին խրատէ զանձն իւր»։ Վերջին խօսքն որ 'ի Դրոց քաղեալ է՝ Առակք ԺԸ, 17, այլապէս է բանիւ. Արդար՝ անձին իւրում չարախօսէ 'ի սկզբան բանից իւրոց։ Ուշադրութիւն յաջորդին.

«Փութացարուք հաստատել (զանձինս, զձեզ) յուխտս Տեառն եւ Առաքելոց». Տես Վարդապետութիւն ԺԲ Առաքելոց. Ուխտ բառն 'ի յունին վարդապետութիւնն է. *dogma*, որով կրնամք բաց յԱւետարանէ եւ 'ի Թղթոց այլ մատենական յիշատակութիւնն համարել զայս. մանաւանդ զի այդ Մատենին նոյն կրկին անուանքն կը կրէ. Վարդապետութիւն Տեառն երկուտասան Առաքելովք յազգս։ «Զի յամենայն գործս ձեր պայծառասջիք հոգւով եւ մարմնով. հաւատով եւ սիրով յՈրդի եւ 'ի Հայր եւ 'ի Հոգի, 'ի սկիզբն եւ 'ի կատարումն, հանդերձ եպիսկոպոսաւդ ձերով՝ որ արժանի է գովեստի, եւ հոգեւորական պսակի՝ արժանապէս ճիւսելոյ (իւր 'ի Տպ.) քահանայական դասուն ձերոյ, եւ ըստ Աստուծոյ պաշտօնեից»։ Տպագիրն վերջի բառերն բացատրած է քան թէ թարգմանած. եւ պաշտօնեիք ձերովք (իմա Սարկաւազօք)՝ որք եւ Աստուծով. գուցէ թէ թարգմանչին է այս։

«Եպիսկոպոսի եւ միմեանց հնազանդ լերուք, որպէս եւ Յիսուս Քրիստոս Հօր՝ ըստ մարմնոյ, (իւր 'ի Տպագրին), եւ

Առաքելաբ (Յիսուսի) Քրիստոսի եւ Հօր եւ Հոգւոյ, (չիք 'ի Տպ.), զի եղիցի միաբանութիւն հոգւով եւ մարմնով: Վերին ըստ մարմնոյ խօսքն՝ թէպէտ եւ առ աչս ոչ այնչափ կարեւոր երեւի մեզ, սակայն մեծ է զինն. զի Ս. Վկայս այդ խօսքով՝ Արիստէ երկու դար առաջ ապրելովն 'ի հիմանէ կը ջրէ հերետիքապետին հայհոյութիւնն:

«Գրեմ զի լի էք շնորհօքն Աստուծոյ, վասն այնորիկ հակիրճ բանի. խրատեցի զձեզ: (Տպագիրն կ'ըսէ. վ. ա. վստահութեամբ խնդրեմ 'ի ձեռն): Յիշեցէք զիս յաղօթմ ձեր՝ զի արժանի լինիցիմ Աստուծոյ եւ եկեղեցւոյն Ասորւոց. յորմէ ոչ եմ արժանի անտի անուանել. զի կարօտ եմ միաբանութեան սիրոյ ձերոյ յԱստուած եւ աղօթից. զի արժանի լիցի եւ եկեղեցին Ասորւոց եկեղեցեալէ ձերով ընդունել զցօղն»: Տպագիրն լայատրած է սոյն վերջին տողն. Արժանի լիցի եւ եկեղեցին Ասորւոց՝ ցօղել 'ի նմա աղօթք ձեր եւ հաստատութիւն:

«Ողջոյն տան ձեզ եփեսացիք 'ի Զմիւռնիոյ». այսինքն Եփեսացւոց հրեշտակքն՝ որ ընդ առաջ եկած էին Ս. Վկային 'ի Զմիւռնիա. «զի անտի գրեցի (յն. ուստի գրեմ) առ ձեզ. որք եկեալ են 'ի փառս Աստուծոյ, որպէս եւ զուք: Որք եւ յամենայնի հանգուցին զհոգի իմ, հանդերձ Պողիկարպոսիւ կպիսկոպոսա Զմիւռնացւոց: Նաեւ այլ եկեղեցիք 'ի պատիւ (հայն. պատուեալք Յիսուսի Քրիստոսի) Յիսուսի Քրիստոսի ողջոյն տան ձեզ: Ողջ լերուք միաւորութեամբ Աստուծոյ, ստանալով առանց բաժանման հոգի՝ որ է Յիսուսի Քրիստոսի»: Տպագիրն կը յաւելու սակաւ մի փոփոխելով վերջին բառերն. որ է Յիսուս Քրիստոս, ողջ լերուք եղբարք. Ամեն:

ԹՈՒՂԹ ԱՌ՝ ՏՐԱԼԼԻԱՅՍ

Տրալլիա քաղաք Մադնեսիոյ մերձաւորն է, առ Մէանդրոս գետով. Եփեսոսի ստորակարգեալ:

«Իգնատիոս որ է Աստուածազգեաց՝ Եկեղեցւոյ՝ սիրեցեալ յԱստուծոյ Հօրէ (եւ Տեառն մերոյ Տպ. աղաւաղմունք եւ յաւելուած) Յիսուսի Քրիստոսի՝ որ է 'ի Տրալլիա(նոս քաղաք) ասիացւոց. ընտրեալ եւ արժանի Աստուծոյ: Կատարեալ ճշմարիտ մարմնով եւ արեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ յարութեամբ նորին»: Յոյնն կ'ըսէ. Խաղաղացեալ մարմնով եւ

արեամբ եւ չարչարանօր Յիսուսի Քրիստոսի յոսոյ մերոյ,
եւ յարութեամբ նորին:

«Որում ողջոյն տամ լրմամբ եւ նմանութեամբ առաքելու-
թեան, եւ աղօթեմ զի բազմասցի ողջոյն մեր անբիծ եւ աներ-
կեան մօր»։ յունականն կ'ըսէ. եւ մաղթեմ զի բազմասցի
խնդալ շատ, կամ ըստ սովորեալ ձեռոյն՝ մաղթեմ բազում խն-
դալ. եւ այլն, նմաթնողութեամբ տպագրին: Մաղթեմն է կարծեմ
յաղօթեմ փոխուած, թէպէտ եւ աղօթեմ գուցէ ուղիղն ըլլայ
ըստ թարգմանչին, շատն կարծեմ 'ի մեր փոխուած, իսկ յա-
ջորդն կը պակսի 'ի յունին:

«Գիտացի վասն ձեր եթէ միտս անսողիւտ եւ անբաժան
'ի համբերութեան ունիք ստացեալ, ոչ ըստ սովորութեան՝ այլ
ըստ բնութեան. որպէս ծանոյց ինձ Պօլիքսոս եպիսկոպոս ձեր»,
այս է ըստ յունականին. 'ի տպագրին կը կարդամք. «Ծանեայ
վասն ձեր եթէ համբերութիւն մեծ ստացեալ ունիք յանձինս.
ոչ քնդունայնութեամբ այլ մտառոս իմաստութեամբ. որպէս
ծանոյց ինձ Պօղոբոս եպիսկոպոս ձեր. որ եկն առ իս 'ի
Զմիւռնիա կամօք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի». վերջին
տողս ըստ յունին՝ է, Որ գտաւ կամօք Աստուծոյ եւ Յիսուսի
Քրիստոսի 'ի Զմիւռնիա:

(Շարայաբելի)

ԿՈՄԻՏԱՍ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ԱՌՁԵՌՆ

ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԵՆ-ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ

Նոր տպագրութիւն (երկրորդ-)

Ուղղեալ եւ յաւելեալ

աւելի քան 50000 բառ, ոճ եւ այլն,

Սոյն օգտակար դործ՝ կը բովանդակէ հայերենի ընթացիկ բոլոր բառերէն զատ՝ զիտական եւ արուեստական բազմաթիւ բառեր, ոճեր եւ ստացուածներ, իրենց զաղղ. թարգմանութեամբն: Բառից զանազան առումները բացատրուած են բազմաթիւ օրինակօք:

Գործոյն վերջն աւելցուած է զաղղ. լեզուի անկանոն եւ պակասաւոր լսելից պարզ ժամանակներու ցանկն՝ հանդերձ պիտանի եւ կարեւոր ծանօթութեամբք: Էջ իւր 1000, ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն:

Դին	{	զօրաւոր քառօդուն քահեկան	25
		լաթակազմ	» 27
		կիսակաշի	» 32

Կեդրոնատեղին է Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ վաճառատուն, թիւ 27, Ֆինանսըրար, Կ. Պօլիս: Կը գտնուի Պ. ՊԱԼԵՆՑԻ եւ բոլոր հայ դրավաճառաց քով, ինչպէս նաեւ Բերա, Մեծ Վոդոց, ՎԱՅՍԻ եւ ՔԱՅԼԻ դրավաճառանոցները, եւ Ղալաթիա Մահմուտիէ ճատտեսի, թիւ 42, ՌՕՄԱՆ եւ ԲՆԿ. թղթա-վաճառանոցն:

ՊԱՏԿԵՐ տաւն է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան:
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բղրատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանցիշք թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ բերքին
վերաբերեալ այլ ամենան խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1